

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра клінічної фармації, фармакотерапії та медичної стандартизації

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор з науково-педагогічної
роботи Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького
член. кор. НАМН, проф. Гжегоцький М.Р.

« _____ » _____ 2015 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ ЗІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ
З КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ**

Спеціальність 7.12020101 “Фармація” (заочна форма навчання, 5,5 роки)
Факультет Фармацевтичний, курс б

Обговорено та ухвалено на
засіданні кафедри клінічної
фармації, фармакотерапії та
медичної стандартизації
Протокол № 1 від 31.08.2015 р.
Завідувач кафедри
проф. Зіменковський А.Б.

Затверджено
профільною методичною комісією
з профільних фармацевтичних дисциплін
Протокол № 3 від 31.08.2015 р.
Голова профільної методичної комісії
проф. Громовик Б.П.

Львів – 2015

Робочу програму виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації для студентів 6 курсу фармацевтичного факультету ЛНМУ імені Данила Галицького за спеціальністю 7.12020101 «Фармація» заочної форми навчання (5,5 роки) опрацювали:

доктор медичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
магістр державного управління,

проф. А.Б. ЗІМЕНКОВСЬКИЙ
доц. О.І. ЛОПАТИНСЬКА
доц. Т.Б. РИВАК
ас. О.Ю. ГОРОДНИЧА
ас. Х.І. МАКУХ
ас. Ю.С. НАСТЮХА
ас. А.Я. КОВАЛЬ
ас. К.В. КОСТЯНА

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Виробнича практика зі спеціалізації з клінічної фармації передбачає закріплення студентами професійних навичок із надання фармацевтичної опіки.

Опрацювання елементів фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал, з метою оптимізації застосування лікарських засобів (ЛЗ) і покращення результатів, що стосуються здоров'я, здійснюється на основі виявлених ліко-пов'язаних проблем та реалізується шляхом налагодження комунікації між учасниками медикаментозного процесу.

Виробнича практика зі спеціалізації з клінічної фармації:

а) базується на вивченні студентами біології з основами генетики, нормальної фізіології, анатомії людини, мікробіології з основами імунології, патологічної фізіології, фармакології, клінічної фармації та інтегрується з цими дисциплінами;

б) сприяє використанню набутих вмінь у професійній діяльності;

в) закладає основи ефективного та безпечного застосування ЛЗ.

Виробнича практика зі спеціалізації з клінічної фармації:

Назва практики	Кількість тижнів	Всього кредитів / годин	Вид контролю
Виробнича практика зі спеціалізації з клінічної фармації	0,4 (2 дні)	2 кредити / 60 годин	Залік

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації: закріплення теоретичних знань з клінічної фармації та удосконалення практичних навичок з надання фармацевтичної опіки.

Головними завданнями виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації є:

- засвоєння принципів та набуття навичок надання фармацевтичної опіки;
- набуття навичок пошуку, аналізу та подання інформації про ЛЗ, тобто здійснення інформаційно-консультативної роботи щодо ЛЗ серед фахівців охорони здоров'я та різних верств населення;
- засвоєння принципів медичної деонтології та етичних норм поведінки провізора, зокрема у взаємовідносинах з лікарями, провізорами, клінічними провізорами, пацієнтами;

- ознайомлення з документацією, що містить інформацію про ЛЗ.

За підсумками проходження практики студент повинен

знати:

- основні чинні накази та іншу нормативну документацію МОЗ України, що регламентує застосування ЛЗ;
- сучасний асортимент і класифікацію ЛЗ;
- відмінності між оригінальними та генеричними ЛЗ, поняття про генеричну і терапевтичну заміну;
- принципи фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнтів;
- принципи фармацевтичної опіки, скерованої на лікарів;
- принципи фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал;
- категорії пацієнтів, які особливо вимагають фармацевтичної опіки (групи ризику);
- порядок інформування про випадки побічних реакцій ЛЗ;
- основні типи ліко-пов'язаних проблем;
- основні клінічні симптоми найпоширеніших захворювань внутрішніх органів;
- принципи раціональної фармакотерапії найпоширеніших захворювань;
- принципи взаємодії між ЛЗ та їх види;
- правила охорони праці і техніки безпеки;

вміти:

- користуватися нормативною і довідковою літературою щодо ЛЗ;
- орієнтуватися в номенклатурі вітчизняних і закордонних ЛЗ;
- визначати міжнародну непатентовану назву ЛЗ та фармакотерапевтичну групу ЛЗ;
- визначати категорію ЛЗ: «рецептурний», «безрецептурний»;
- збирати анамнез (життя, хвороби, медикаментозний анамнез);
- виявляти ліко-пов'язані проблеми;
- ідентифікувати потенційні взаємодії між ЛЗ;
- визначати випадки призначення протипоказаних ЛЗ;
- оцінювати відповідність дозування ЛЗ та тривалості фармакотерапії вимогам належної клінічної практики призначень ЛЗ;
- надавати фармацевтичну опіку, скеровану на пацієнта;
- надавати фармацевтичну опіку, скеровану на лікаря;
- надавати фармацевтичну опіку, скеровану на середній медичний персонал;
- надавати рекомендації щодо підвищення раціональності та безпеки фармакотерапії;
- виконувати правила охорони праці і техніки безпеки.

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Виробнича практика зі спеціалізації з клінічної фармації полягає у закріпленні знань з проведення консультативно-інформаційної роботи, оцінки фармакотерапії та наданні фармацевтичної опіки щодо раціонального застосування ЛЗ.

Тематичний план виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації

№з/п	Зміст виконаної роботи	Кількість днів (годин)
1.	Систематизація інформації, наведеної у віртуальному листку лікарських призначень.	0,5 (3)
2.	Проведення оцінки фармакотерапії за віртуальним листком лікарських призначень (аналіз доцільності призначення ЛЗ, коректності дозування, шляху введення та тривалості застосування ліків, виявлення потенційних лікових взаємодій, випадків недопризначення ЛЗ та призначення протипоказаних ЛЗ). Формування елементів фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал за результатами аналізу віртуального листка лікарських призначень.	1,5 (9)
	Всього	2 (12)

Загальна частина практики включає:

- засвоєння основних принципів медичної деонтології, етичних норм поведінки у взаєминах провізора з іншими учасниками медикаментозного процесу;
- засвоєння принципів індивідуального підходу до кожного пацієнта з урахуванням вікового критерію і важкості захворювання відповідно до норм медичної етики та деонтології;
- набуття навичок пошуку інформації про ЛЗ використовуючи Державний формуляр ЛЗ;
- набуття навичок пошуку інформації про ЛЗ використовуючи Державний реєстр ЛЗ;
- набуття навичок визначення основних типів ліко-пов'язаних проблем;
- набуття навичок визначення потенційних лікових взаємодій;
- набуття навичок надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта;
- набуття навичок надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря;
- набуття навичок надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал;
- набуття навичок проведення консультативної роботи серед лікарів ЗОЗ.

Спеціальна частина виробничої практики з клінічної фармації

включає:

індивідуальне завдання, яке складається з 2 частин:

- 1) контрольної роботи (завдання контрольної роботи студенти отримують у керівника практики від Університету);
- 2) оцінки фармакотерапії (аналізу) віртуального листка лікарських призначень.

Контрольна робота складається з 4 питань (завдань), перевіряється керівником практики від Університету та оцінюється відповідно до ранжованої шкали балів – від 0 до 20 балів.

Критерії оцінювання контрольної роботи студента:

- «20 балів» – завдання повністю виконане;
- «16 балів» – завдання виконане з помилкою, яку студент зміг виправити самостійно;
- «12,5 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент не зміг виправити (помилку виправив керівник практики);
- «0 балів» – завдання не виконане.

Номер контрольного питання	Оцінка у балах			
	0 балів	12,5 бали	16 балів	20 балів
Контрольне питання 1	☐	☐	☐	☐
Контрольне питання 2	☐	☐	☐	☐
Контрольне питання 3	☐	☐	☐	☐
Контрольне питання 4	☐	☐	☐	☐

За контрольну роботу студенти можуть отримати від 50 до 80 балів.

Мінімальна кількість балів за контрольну роботу для допуску студентів до виконання практичних навичок на базі практики (ЗОЗ стаціонарного типу) – 50 балів.

Безпосередній керівник від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу) перевіряє практичні навички та уміння студента згідно з зазначеним нижче переліком та оцінює проведеною студентом роботу відповідно до ранжованої шкали балів – від 0 до 6 балів.

Критерії оцінювання практичних навичок студента:

- «6 балів» – завдання повністю виконане;
- «4,8 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент зміг виправити самостійно;
- «3,6 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент не зміг виправити (помилку виправив керівник практики);
- «0 балів» – завдання не виконане.

№ з/п	Назва уміння, практичної навички	Оцінка у балах
1.	Вміння користуватися Державним реєстром ЛЗ України.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
2.	Вміння користуватися Державним формуляром ЛЗ.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
3.	Визначення АТС-коду та фармакотерапевтичної групи ліків, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
4.	Виявлення потенційних взаємодій між ліками у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
5.	Визначення коректності дозування ліків у віртуальному листку лікарських призначень з урахуванням віку пацієнта, основної та супутньої патології.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
6.	Визначення відповідності тривалості застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень вимогам належної клінічної практики.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
7.	Визначення коректності шляху введення ліків у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
8.	Встановлення раціональності застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень з огляду на діяльність формулярної системи.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
9.	Встановлення доцільності призначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
10.	Визначення випадків недопризначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
11.	Встановлення випадків одночасного застосування ЛЗ, що належать до 1 фармакотерапевтичної групи ліків або містять аналогічну діючу речовину (у віртуальному листку лікарських призначень).	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
12.	Визначення критеріїв ефективності застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
13.	Визначення критеріїв безпеки	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів

	застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	
14.	Визначення основних симптомів передозування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
15.	Визначення впливу супутньої патології на безпеку застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
16.	Визначення впливу вікових змін фармакокінетичних показників у літніх пацієнтів на безпеку застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
17.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу віртуального листка лікарських призначень.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
18.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
19.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
20.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал.	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів

За виконання практичних навичок, які **перевіряються безпосереднім керівником від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу)**, студент може отримати від 72 до 120 балів.

Мінімальна кількість балів для отримання студентом заліку – 122 бали.

4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Перевірку контрольної роботи проводить керівник практики від Університету та оцінює її виконання відповідно до ранжованої шкали (див. пункт 3 Програми «Зміст практики»).

Виконання практичних навичок щоденно перевіряє безпосередній керівник практики від бази, візує їх виконання у щоденнику практики студента та оцінює згідно ранжованої шкали (див. пункт 3 Програми «Зміст практики»). Керівник практики від Університету систематично здійснює контроль ведення щоденників студентами.

Бали, отримані студентом за виконання контрольної роботи та практичних навичок на базі практики (ЗОЗ стаціонарного типу), сумуються керівником практики від Університету.

Бали студентів ранжуються за шкалою ECTS наступним чином:

Оцінка ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% студентів
B	Наступні 25% студентів
C	Наступні 30% студентів
D	Наступні 25% студентів
E	Останні 10%

5. ЗРАЗОК ЩОДЕННИКА ПРАКТИКИ, МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Щоденник з виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації є офіційним документом, який відображає щоденну роботу студента, її характер та обсяг.

У щоденнику студенти наводять результати **індивідуального завдання**, що полягає в аналізі віртуального листка лікарських призначень (надається керівником практики від Університету), який студенти проводять використовуючи уніфіковану методику оцінки фармакотерапії, що включає кілька етапів:

- 1) Опрацювання таблиці (зразок див. табл. 1), в яку переносяться усі ЛЗ із листка лікарських призначень.

Таблиця 1

Перелік ЛЗ, що застосовуються для фармакотерапії (*вказується назва захворювання*) згідно з віртуальним листком лікарських призначень

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Дійсна тривалість ФТ*
Пероральне застосування ЛЗ*					
1.					
2. і т.д.					
В/в краплинне застосування*					
..					
..					
В/в струменеє введення тощо*					
..					
..					

Примітки: * - дані з віртуального листка лікарських призначень;
** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України.

Фактично таблиця 1 повинна відтворити листок лікарських призначень із тієї відмінністю, що ЛЗ та все, що з ними пов'язане, спеціально систематизується. Передусім проводиться систематизація ЛЗ за шляхом

введення. Це дозволить оцінити правильність вибору шляху введення ЛЗ для конкретного пацієнта, а також наявність випадків одночасного застосування ЛЗ у кількох лікових формах (наприклад, розчин для ін'єкцій та таблетки).

Після цього студент ідентифікує торгові найменування ліків. Для кожного ЛЗ наводить міжнародну непатентовану назву, вказує фармакотерапевтичну групу (для виявлення одночасного застосування ЛЗ із однаковим механізмом дії), дозування та тривалість приймання ЛЗ (при оцінюванні тривалості курсу лікування слід враховувати не лише застосування ЛЗ протягом перебування у стаціонарі, а й рекомендації щодо використання ліків, які надаються пацієнту при виписці). Також у таблиці студент вказує номер ЛЗ для полегшення підрахунку загальної кількості призначених ліків.

2) Наведення результатів оцінки фармакотерапії (зразок див. табл. 2) щодо коректності:

- дозування (правильність дозування ЛЗ відповідно до принципів належної практики призначень ліків);
- шляху введення ЛЗ (адекватно обраний шлях введення із врахуванням стану хворого, його віку та фізико-хімічних властивостей ЛЗ);
- тривалості застосування ЛЗ.

Також студент оцінює доцільність призначення ЛЗ (доцільно призначений ЛЗ маркується позначкою «+», недоцільно призначений позначкою «-»). Якщо випадок контроверсійний – ставиться «?»). За допомогою позначок «+» та «-» зазначається наявність або відсутність ЛЗ у чинному Державному формулярі ЛЗ.

При виявленні зауважень щодо дозування, шляху введення, тривалості застосування ЛЗ та доцільності призначення ліків студент у таблиці 2 наводить коментар.

Таблиця 2

Результати оцінки віртуального листка лікарських призначень щодо дозування ЛЗ, тривалості фармакотерапії, шляху введення ліків та доцільності їх призначення

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Належне дозування ЛЗ**	Тривалість ФТ*	Належна тривалість ФТ**	Клініко-фармацевтична оцінка віртуального листка лікарських призначень					
								Правильність дозування ЛЗ***	Коректність тривалості ФТ***	Коректність шляху введення ЛЗ***	Коментар***	Доцільність призначення ЛЗ***	Наявність ЛЗ у Державному формулярі ЛЗ****
Пероральне застосування ЛЗ*													
1.													
2. і т.д.													
В/в краплинне застосування*													
..													
..													
В/в струменеве введення тощо*													
..													
..													

Примітки: * - дані з віртуального листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки віртуального листка лікарських призначень, проведеної студентом;
 **** - відповідно до даних чинного Державного формуляра ЛЗ.

3) Аналіз потенційних взаємодій між ЛЗ (зразок див. табл. 3). Студент використовуючи інформацію, наведену у рубриці інструкцій для медичного застосування ЛЗ «Взаємодія з іншими ліками» та «Несумісність» ідентифікує поєднання типу ЛЗ-ЛЗ, між якими можливі взаємодії; оцінює потенційний наслідок сумісного застосування кількох ЛЗ, коротко описує характер взаємодії – посилення, послаблення ефекту, несумісність ЛЗ тощо. У таблицю 3 заносить інформацію щодо доцільності взаємодії: якщо взаємодія корисна (доцільна) студент робить позначку «+», некорисна (недоцільна) «-», небезпечна (недопустима) «!».

Таблиця 3

Систематизація виявлених потенційних лікових взаємодій між ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень

Торгова назва		Фармакотерапевтична група (за АТС-класифікацією)		Міжнародна непатентована назва		Коментар щодо можливого результату взаємодії****	Оцінка взаємодії****
ЛЗ №1*	ЛЗ №2*	ЛЗ №1**	ЛЗ №2**	ЛЗ №1**	ЛЗ №2**		

Примітки: * - дані з віртуального листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки віртуального листка лікарських призначень, проведеної студентом.

- 4) Аналіз випадків призначення ЛЗ незважаючи на протипоказання, а також навпаки, випадків недопризначення ЛЗ (наприклад, пацієнт, який застосовує петлевий діуретик не приймає калій-вмісні ЛЗ).
- 5) Формулювання остаточного висновку щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу листка лікарських призначень та надання елементів фармацевтичної опіки, спрямованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал для підвищення якості та безпеки медикаментозного лікування.

У кінці щоденника наводиться таблиця, що містить перелік виконаних практичних навичок, а також бали, які виставляє **безпосередній керівник практики від бази (ЗОЗ стаціонарного типу)**.

№ з/п	Перелік практичних навичок	Бали				Підпис безпосереднього керівника практики від бази практики
		0 балів	3,6 бали	4,8 бали	6 балів	
1.	Вміння користуватися Державним реєстром ЛЗ України.	☐	☐	☐	☐	

2.	Вміння користуватися Державним формуляром ЛЗ.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
3.	Визначення АТС-коду та фармакотерапевтичної групи ліків, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
4.	Виявлення потенційних взаємодій між ліками у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
5.	Визначення коректності дозування ліків у віртуальному листку лікарських призначень з урахуванням віку пацієнта, основної та супутньої патології.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
6.	Визначення відповідності тривалості застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень вимогам належної клінічної практики.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
7.	Визначення коректності шляху введення ліків у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
8.	Встановлення раціональності застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень з огляду на діяльність формулярної системи.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
9.	Встановлення доцільності призначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
10.	Визначення випадків недопризначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
11.	Встановлення випадків одночасного застосування ЛЗ, що належать до 1 фармакотерапевтичної групи ліків або містять аналогічну діючу речовину (у віртуальному листку лікарських призначень).	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
12.	Визначення критеріїв	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	

	ефективності застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.					
13.	Визначення критеріїв безпеки застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
14.	Визначення основних симптомів передозування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
15.	Визначення впливу супутньої патології на безпеку застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
16.	Визначення впливу вікових змін фармакокінетичних показників у літніх пацієнтів на безпеку застосування ЛЗ, наведених у віртуальному листку лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
17.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу віртуального листка лікарських призначень.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
18.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
19.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
20.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал.	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
	Сума балів за засвоєння практичних навичок					

Загальна кількість балів (за контрольну роботу та практичні навички)	Відмітка про зарахування/не зарахування практики	Підпис керівника практики від Університету

Методичне забезпечення проходження виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації включає:

1. Методичні вказівки до виконання завдань.
2. Критерії оцінювання.
3. Державний формуляр лікарських засобів України (1,2,3,4,5,6,7 видань).
4. База даних віртуальних листків лікарських призначень.
5. Інформаційно-довідкові видання щодо застосування ЛЗ.
6. On-line доступ до інтернет-ресурсів, міжнародних баз даних, інформаційних матеріалів.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Аткинсон А.Дж. Принципы клинической фармакологии. Перевод с англ. / под ред. Сухих Г.Т. М.: Изд. «Практическая медицина», 2013. – 530 с.
2. Державний формуляр лікарських засобів. Випуск 7. – К.: Моріон. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_
3. Зборовский А.Б., Тюренков И.Н., Белоусов Ю.Б. Неблагоприятные побочные эффекты лекарственных средств. – М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2008. – 656 с.
4. Клиническая фармакология и фармакотерапия в реальной врачебной практике. Мастер-класс: учебник / В.И. Петров. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2011. – 880 с.
5. Клиническая фармакология: учебник / под ред. О.Я. Бабака, А.Н. Беловола, И.С. Чекмана. – Киев : ВСИ «Медицина», 2012. – 728 с.
6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека) : учеб. для студентов высших мед. (фарм.)учеб. заведений / И.А. Зупанец, В.П. Черных, Т.С. Сахарова, С.Б. Попов и др. – Харьков : НФаУ : Золотые страницы, 2012. – 776 с.
7. Клінічна фармакологія: підруч. для студ. внз: в 2 т. / С.В. Нальотов, І.А. Зупанець, Т.Д. Бахтєєва та ін.; за ред. І.А. Зупанця, С.В. Нальотова, О.П. Вікторова. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2007. – Т. 1. – 348 с.
8. Клінічна фармакологія: підруч. для студ. внз: в 2 т. / С.В. Нальотов, І.А. Зупанець, Т.Д. Бахтєєва та ін.; за ред. І.А. Зупанця, С.В. Нальотова, О.П. Вікторова. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2007. – Т. 2. – 312 с.
9. Клінічна фармакологія: Підручник / О.М. Біловол, О.Ф. Возіанов, І.К.Латогуз та ін. / За ред. О.М. Біловола, І.К. Латогуза і А.Я. Циганенка.: У 2 т. – К.: Здоров'я, 2005. – Т. 1. – 608 с.
10. Клінічна фармакологія: Підручник / О.М. Біловол, О.Ф. Возіанов, І.К. Латогуз та ін. / За ред. О.М. Біловола, І.К. Латогуза і А.Я. Циганенка.: У 2 т. –К.: Здоров'я, 2005. – Т. 2. – 684 с.
11. Клінічна фармація (фармацевтична опіка) : підруч. для студ. вищ. мед.

- (фармац.) навч. закл. / І.А. Зупанець, В.П. Черних, Т.С. Сахарова та ін.; за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця. – Х.: НФаУ : Золоті сторінки, 2011. – 704 с.
12. Клінічна фармація: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця, І.Г. Купновицької. – Х.: НФаУ : Золоті сторінки, 2013. – 912 с.
  13. Кукес В.Г., Стародубцев А.К. Клиническая фармакология и фармакотерапия: учеб. / под ред. В.Г. Кукеса, А.К. Стародубцева – 2-е изд. испр. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2006. – 640 с.
  14. Невідкладна медична допомога / За ред. Ф.С. Глумчера, В.Ф. Москаленка. – К.: Медицина, 2006. – 632 с.
  15. Осложнения фармакотерапии. Неблагополучные побочные реакции лекарственных средств. / Под ред. Д.В.Рейхарта. – М.:Литтерра, 2007. – 98 с.
  16. Основи клінічної медицини: симптоми та синдроми в практичній фармації: навч. посіб. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця. – Х.: Золоті сторінки, 2010. – 92 с.
  17. Основи внутрішньої медицини : підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів. Т.1 / В.Г. Передерій, С.М. Ткач. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 640 с.
  18. Основи внутрішньої медицини [Текст] : підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів. Т. 2 / В.Г. Передерій, С.М. Ткач. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 784 с.
  19. Передерій В.Г. Основы внутренней медицины. Т. 1. Заболевания органов дыхания. Заболевания органов пищеварения. Заболевания системы крови и кроветворных органов. Заболевания эндокринной системы : [учебник] / В. Г. Передерий, С. М. Ткач. – Винница: Нова Книга. – 2009. – 784 с. : ил.
  20. Передерій В.Г., Ткач С.М. Основы внутренней медицины. Т. 2. / Учебник для студентов высших медицинских заведений. – К., 2009. – 976 с.
  21. Рациональная фармакотерапия. Справочник терапевта: рук. для практикующих врачей: Л.И. Дворецкий, П.Р. Абакарова, Н.С. Алексеева и др. – М.: Литтерра, 2007. – 976 с.
  22. Регеда М.С., Кресюн В.Й., Федорів Я.М. Клінічна алергологія. – Вид. четверте, доп. І перер. – Львів: Сполом, 2004. – 210 с.
  23. Середюк Н.М. Внутрішня медицина і терапія. – К.: Медицина, 2007. – 686 с.
  24. Уніфікована методика оцінки фармакотерапії за листками лікарських призначень. Методичні рекомендації МОЗ України / Зіменковський А.Б., Морозов А.М., Степаненко А.В. та ін. – К., 2011. – 38 с.
  25. Фармакотерапія: підручник для студентів фарм. факультетів / Під ред. О.В. Крайдашенка, І.Г. Купновицької, І.М. Кліща, В.Г. Лизогуба. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 644 с.

26. Фармацевтическая опека: атлас / И.А.Зупанец, В.П. Черных, С.Б. Попов и др.; под ред. И.А. Зупанца, В.П. Черных. 2-е изд. Перераб. – Киев: Фармацевт Практик, 2007. – 146 с.
27. Фармацевтическая опека: курс лекций для провизоров и семейных врачей / И.А. Зупанец, В.П. Черных, С.Б. Попов и др.; под ред. В.П. Черных, И.А. Зупанца. – Харьков: Фармитэк, 2006. – 536 с.

Додаткова:

28. Катцунг Б.Г. Базисная и клиническая фармакология: В 2 т. Том 1. Пер. с англ. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: СПб.: Издательство Бином, Издательство «Диалект», 2007. – 648 с. Том 2. – М.: СПб.: Издательство Бином, Издательство «Диалект», 2008. – 672 с.
29. Клінічна фармакологія: Підручник / за ред. О.Я. Бабака, О.М. Біловола, І.С. Чекмана. – К.: Медицина, 2008. – 656 с.
30. Опека пациента в практике врача и провизора. Руководство по применению лекарственных средств: пособие / под ред. И.А. Зупанца, В.П. Черных. – К.: Украинский медицинский вестник, 2011. – 480 с.
31. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби у закладах охорони здоров'я України. Методичні рекомендації МОЗ України / А.Б., Морозов А.М., Парій В.Д. та ін. – К., 2012. – 39 с.
32. ОТС™: ответственное самолечение / Под ред. И.А. Зупанца, И.С. Чекмана. – 6-е изд., перераб. и доп. – Киев : Фармацевт Практик, 2010. – 208 с.
33. Циммерман Я.С. Клиническая гастроэнтерология: избранные разделы. – М.: ГЭОТАР- Медиа, 2009. – 416 с.
34. Goodman& Gilman's. The Pharmacological Basis of THERAPEUTICS / Laurence L.Brunton, Jons S. Lazo, Keith L. Parker. – New York : McGraw-Hill Medical, 2006. – 2021 p.
35. Harrison's Principle of Internal Medicine. – 17th ed. / editors, Anthony S. Fauci et al. – McGraw-Hill Professional. – 2008. – 1263 p.
36. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, 10th Revision, Version for 2007 [Електронний ресурс] / WHO; 2007 / Режим доступу: <http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>
37. Rational use of medicines: progress in implementing the WHO medicines strategy Report by the Secretariat, EB118/6, 11 May 2006, [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB118/B118_6-en.pdf/
38. Shaw C (2003). How can hospital performance be measured and monitored? Copenhagen, WHO Regional Office for Europe (Health Evidence Network report; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euro.who.int/document/e82975.pdf>, accessed 14/09/2009).
39. Textbook of Therapeutics: Drug and Disease Management – 8th ed. / Eds Richard A. Helms. – Williams & Wilkins, 2006. – 2780 p.

7. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО ПРАКТИКУ

Звіт про проходження виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації оформляється записами в кінці щоденника або на окремих аркушах паперу. У звіті перелічуються усі види робіт, з якими студент познайомився та які виконував протягом практики.

Звіт підписується студентом і розглядається керівником практики від Університету разом із щоденником та характеристикою діяльності студента при зарахуванні результатів практики та занесенні інформації про зарахування/не зарахування практики до залікової книжки студента.

8. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підведення підсумків виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації здійснюється при наявності:

1. належно виконаної **контрольної роботи**, перевіреної керівником практики від Університету;
2. належно **оформленого щоденника**, підписаного безпосереднім і загальним керівниками від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу);
3. **звіту про практику** (підписується студентом);
4. **характеристики діяльності студента** під час практики, підписаної безпосереднім і загальним керівниками від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу).

Оцінювання виконання контрольної роботи здійснюється з використанням критеріїв, наведених у пункті 3 Програми – «Зміст практики».

Оцінювання засвоєння студентом практичних навичок та вмінь здійснюється з використанням критеріїв, наведених у пункті 3 Програми – «Зміст практики», що також вказані у щоденнику студента.

Відмітка про зарахування виробничої практики зі спеціалізації з клінічної фармації заноситься керівником від Університету до залікової книжки студента і заліково-екзаменаційної відомості при отриманні студентом щонайменше 122 балів. Впродовж трьох днів після закінчення практики керівник від Університету подає відомість до відповідного деканату, звіт про проведення практики - до відділу практики Університету.

Студенти, які не виконали програму практики без поважних причин, отримали недостатню кількість і не ліквідували академічну заборгованість до початку наступного семестру, відраховуються з Університету.

Підсумки практики щорічно заслуховуються і обговорюються відповідними кафедрами, профільними методичними комісіями, Вченими радами факультетів та Університету.